

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
з курсу “Історія вчень про державу і право”
для спеціальності “Правознавство”

№	ТЕМА
1	Тема 1. Вступ до вивчення історії політико-правових вчень про державу і право
2	Тема 2. Політична і правнича думка в країнах Стародавнього Сходу
3	Тема 3. Розвиток державно-правових концепцій у добу Античності (Стародавня Греція і Римська Держава)
4	Тема 4. Політико-правові концепції в період середніх віків
5	Тема 5. Політична та правова думка доби Ренесансу
6	Тема 6. Політико-правові концепції Америки та Європи Нового часу (XVIII-XX ст.)
7	Тема 7. Політичні та правові ідеї Новітнього часу (XX ст.). Неопозитивістські та націоналогічні теорії
8	Тема 8. Розвиток політико-правової думки в Росії
9	Тема 9. Становлення та розвиток вчень про державу і право в Україні

ТЕМА 1
ВСТУП ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ
ВЧЕНЬ ПРО ДЕРЖАВУ ТА ПРАВО

Місце та призначення курсу історії вчень про державу та право в системі історико-правничих дисциплін. Методологія історії вчень про державу та право. Методи пізнання історії вчень про державу і право. Раціоналізм, позитивізм та неопозитивізм, прагматизм, біхевіоризм та постбіхевіоризм. Захист постбіхевіоризмом загальнолюдських цінностей цивілізації. Конкретно-історичний підхід, порівняльний аналіз суспільно-політичних явищ, пріоритет загальнолюдських цінностей перед класовими – основні методи, що застосовуються в процесі вивчення історії вчень про державу і право.

Поняття політико-правової доктрини: етапи її формування, структура та функції. Соціальна сутність та загальнолюдські цінності в політичній доктрині.

Актуальність проблем, що стосуються держави, політики, права, зокрема проблем політичного управління, розподілу властей,

правової держави, співвідношення особи і держави, невід’ємних прав людини, свободи, демократії та інших у справі побудови демократичної правової держави України.

Джерела теорії держави та права. Періодизація історії розвитку політичної та правничої думки.

ТЕМА 2

ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВНИЧА ДУМКА В КРАЇНАХ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Специфіка. Виникнення вчень про державу та право у Стародавньому світі, їх зв’язок із міфологічно-релігійними уявленнями. Загальна характеристика політико-правової думки в країнах Стародавнього Сходу. Перші спроби ідеологічного виправдання суспільної нерівності і політичної влади в релігійно-міфологічних системах цих країн. Консерватизм як основа державно-правничих концепцій у Стародавньому Єгипті.

“Епопея про Гільгамеша” та “Закони Хамурапі” як джерела політичної та правничої думки Шумеро-Аркадської цивілізації.

Політичні та правові аспекти вчення Заратуштри у Стародавньому Ірані. Стародавня Індія: проблеми політики та права у ведичній літературі. Буддизм і суспільно-політичне життя. “Артхашастра” Каутільї та “Закони Ману” – перші пам’ятки власне політичної та правничої думки Стародавньої Індії.

Політичні та правові ідеї у Стародавньому Китаї. Ідеологічне обґрунтування влади Чжоу-гуном; Конфуціанство та Даосизм про людину та державу. Мо-цзи про управління державою; зародження легізму (Шан Ян).

ТЕМА 3

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ КОНЦЕПЦІЙ У ДОБУ АНТИЧНОСТІ (СТАРОДАВНЯ ГРЕЦІЯ ТА РИМСЬКА ДЕРЖАВА)

Початок формування політико-правової думки в Давній Греції: Гомер та Гесіод. Реформи Солона та Лікурґа.

Політико-правові погляди софістів. Релятивізм у вченні софістів про державу і право. Праворозуміння старшого і молодшого покоління софістів.

Початок філософського осмислення політико-правничої проблематики в роботах Піфагора та Геракліта. Питання співвідношення моралі та політики у Сократа. Платонівська модель держави.

Питання типології форм державного управління в роботах Платона та Аристотеля. Ставлення Платона до закону, законності, знання права в другому проекті ідеальної держави, викладеному в праці “Закони”.

Оцінка політичних та правових ідей Платона та їх вплив на подальший розвиток політико-правової ідеології. Проект ідеальної держави Аристотеля. Вплив вчення Аристотеля на подальший

розвиток політико-правової ідеології. Політичні та правові вчення періоду кризи рабовласницького ладу і занепаду Античної Греції. Загальна характеристика вчення цього періоду.

Вчення Епікура та епікурейців про свободу, виникнення держави і права. Стоїки про державу як природниче явище, їх учення про велику і малу державу, мета цього вчення. Полібій про класифікацію форм держави та їх кругообіг.

Загальна характеристика основних напрямів політико-правової думки в Стародавньому Римі. Вплив грецької політичної ідеології на політико-правову думку Риму. Політична думка рабовласницької демократії. Брати Гракхи.

Демокрит про природу законів та політичне мистецтво. Політико-правові ідеї софістів, епікурейців, стоїків.

Цицерон про природу та завдання держави.

Діяльність римських юристів і становлення юриспруденції як науки. Римські стоїки. Політичні погляди Сенеки, Сенека про Закон долі, якому підпорядковані людські інституції, у тому числі і держава.

Засудження рабства Епіктетом та Сенекою як прояв кризи рабовласницьких суспільно-політичних відносин. Вплив політичних та правових ідей Стародавнього світу на подальший розвиток політико-правової ідеології.

ТЕМА 4

ПОЛІТИКО-ПРАВНИЧІ КОНЦЕПЦІЇ В ПЕРІОД СЕРЕДНІХ ВІКІВ

Ідеї суспільства загальної рівності і справедливості в ранньому християнстві.

Політичний провіденціалізм Августина Блаженного та зародження ідеї “Суспільного договору”.

Формування християнської церкви та її політично-правової ідеології.

Фома Аквінський – схоластична трактовка держави і права. Томізм як офіційна ідеологія християнства церкви. Проблема поділу світської і духовної влади у Марсілія Падуанського.

Поєднання релігії та політики в ідеології ісламу. Коран та Сунна як джерела ісламського права.

Зародження політичної думки в Київській Русі. Митрополит Іларіон про політику і державне управління.

К. Туровський про співвідношення державної і церковної влади.

Нестор про походження держави і влади.

Давньоруська література про особисті якості голови держави і стабільність державної влади.

ТЕМА 5

ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА ДУМКА ДОБИ РЕНЕСАНСУ

Становлення державно-правової науки Нового часу (XVII ст.). Вплив ренесансного гуманізму на розвиток політичної думки.

Н. Макіавеллі про природу держави і механізм державного управління. Політичний ідеал Макіавеллі. Перешкоди на шляху до утворення сильної централізованої держави. Організація війська.

Питання співвідношення політики та моралі.

Політико-правові ідеї Реформації (М. Лютер, Т. Мюнцер, Ж. Кальвін).

Розробка проблеми суверенітету держави і влади Ж. Боденом.

Ідеї Ренесансу та Реформації в Україні.

Утопічні політико-правові ідеї державно-організованого суспільства в “Утопії” Т. Мора; організація влади в державі соляріїв – “Місто сонця” Т. Кампанелі.

Ранньобуржуазні політико-правові ідеї в Голландії XVII ст. Нове розуміння юриспруденції як сукупності державного, цивільного та міжнародного права (Г. Гроцій).

Б. Спіноза про роль права в державному житті.

Політико-правові вчення доби англійської буржуазної революції. Концепція походження та сутності держави Т. Гоббса. Проблема забезпечення прав людини в державі Дж. Локка, формування ідей політичного лібералізму. Політико-правова ідеологія індепендентів.

Дж. Мільтон про державу і право. Вчення Дж. Локка про право і державу. Обґрунтування класового компромісу 1688-1689 рр.

ТЕМА 6 ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ КОНЦЕПЦІЇ АМЕРИКИ ТА ЄВРОПИ НОВОГО ЧАСУ (XVIII-XX СТ.)

Політична думка доби Просвітництва.

Ф. Вольтер про природне право та “освічений абсолютизм”.

Ш.Л. Монтеск’є про функції держави, принцип розподілу влади та регулятивну функцію законів, концепція суспільного договору Ж.-Ж. Руссо.

Політичні теорії періоду боротьби за незалежність США.

Х. Джефферсон про взаємозв’язок прав особи і демократичної організації влади. Т. Пейн про права людини. А. Гамільтон про організацію державної влади.

Німецька класична філософія про державу та право.

І. Кант про моральний закон як “Категоричний імператив”.

Філософія права Г. Гегеля, формування лібералізму як політичної думки (І. Бентам, В. Гумбольдт, А. Штейн.)

Питання держави в теоріях європейських соціалістів-утопістів (Ш. Фур’є, Р. Оуен).

Соціальний позитивізм О. Конта. Марксизм про державу і право. Карл Маркс, Фрідріх Енгельс про соціально-економічну формацію; поняття базису і надбудови. Марксистська характеристика держави та її функцій.

Місце і роль держави в комуністичній формації. Юридичний позитивізм Дж. Остіна.

Соціал-дарвінізм Р. Фон Геринга. Суспільний розвиток з позиції соціологічного позитивізму Г. Спенсера, “Теорія насильства” Т. Гумпловича. Дуалістична теорія держави Т. Елінека.

ТЕМА 7

ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ІДЕЇ НОВІТНЬОГО ЧАСУ (XX ст.). НЕОПОЗИТИВІСТСЬКІ ТА НАЦІОНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

Позитивістський нормативізм Г. Кельзена.

Концепція соціальної солідарності, (солідаризм) Л. Дюгі.

Теорія інституціоналізму М. Оріу. Соціологічна юриспруденція М. Ерліха.

Д. Кейнс про роль держави в регулюванні економічного життя.

Тоталітаризм. Соціальне середовище і джерело тоталітаризму. Основні риси тоталітаристського режиму. Різновиди сучасного тоталітаризму.

Політико-правові ідеї в сучасних релігійних доктринах.

Суспільно-політичні ідеї неотомізму.

Політико-правові ідеї християнських демократів у Центральній і Східній Європі.

Політико-правові ідеї ісламського фундаменталізму. Риси мусульманських держав, де домінує ісламський фундаменталізм.

Політико-правові ідеї в доктринах “держави загального благоденства”, “плюралістичної демократії”. Теорія конвергенції.

Питання держави і права в контексті ідеї “постіндустріального суспільства”.

Теорія плюралістичної демократії та соціальної стратифікації (Г. Ласкі, М. Дюверже, Р. Дарендорф, Ф. Ален, Р. Даль).

Теорія еліт В. Парето та Г. Москі, “Залізний закон олігархії” Р. Міхельса. Теорія “груп тиску” А. Бенглі. Типологія влади М. Вебера. Концепція “Менеджеріальної революції” Дж. Бермхема.

ТЕМА 8

РОЗВИТОК ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ В РОСІЇ

Політична думка періоду формування централізованої російської держави та станово-представницької монархії (XV-XVII ст.). Концепція Філофея “Москва – третій Рим”. Апологетика централізованої монархії і концепція державних реформ І. Пересвєтова.

А. Ордин-Нащокин про роль держави в економічному житті.

Ідеологічне обґрунтування абсолютної монархії. С. Полоцький.

Ф. Прокопович – ідеолог реформ Петра I.

Проблеми вдосконалення абсолютизму як форми державного управління в роботах І.М. Татищєва та І.Т. Посошкова.

Державна думка XVIII – початку XIX століття. Ідеї “освіченого абсолютизму” в діяльності Катерини II.

Просвітницькі ідеї державних реформ С.Ю. Десницького.

Оформлення консервативно-аристократичної ідеології (М.М. Щербатов).

Державно-правова концепція О.М. Радищева.

Проекти ліберальних реформ М.М. Сперанського.

Політико-правові концепції декабристського руху (П.Л. Пестель, М.М. Муравйов).

Політична думка другої половини XIX ст. Дискусія слов’янофілів та западників щодо шляхів історичного розвитку та перспектив російської державності. О. Кавелін і формування “державної школи” в російській історіографії.

Ідеологія народництва (А.І. Герцен, М.Т. Чернишевський) як російський варіант утопічного соціалізму. М.О. Бакунін і зародження ідей колективістського анархізму.

Ліберальні концепції державного розвитку Б.М. Чичеріна, В.С. Соловйова, І.П. Новгородцева. Державно-правові концепції першої половини XX ст.

Політико-правова ідеологія більшовизму. В.І. Ленін про соціалістичну революцію, класову роль держави, диктатуру пролетаріату. Констатування радянської держави.

Тоталітаристська державно-правова ідеологія Й.В. Сталіна.

ТЕМА 9

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВЧЕНЬ ПРО ДЕРЖАВУ І ПРАВО В УКРАЇНІ

Вплив ідей Ренесансу та Реформації на формування політико-правової думки в українських землях у литовсько-польську добу.

Проблеми співвідношення світської та духовної влади в доробку С. Оріховського-Роксолана, І. Вишенського, П. Могили.

Політична думка доби Гетьманщини. Політико-правові погляди Б. Хмельницького. І. Виговський, П. Дорошенко.

І. Мазепа про місце і роль української держави в тогочасному світі.

Конституційні ідеї П. Орлика.

Становлення ліберального та демократичного напрямків української політичної думки у першій половині XIX ст. Питання української державності в програмі Кирило-Мефодіївського товариства. Республікансько-демократичні ідеї Т.Г. Шевченка. Політичний лібералізм М. Костомарова. Політико-правові погляди Г. Андрузького.

Державно-правові концепції другої половини XIX ст.

Проблеми організації державної влади та місцевого врядування в державній концепції М. Драгоманова.